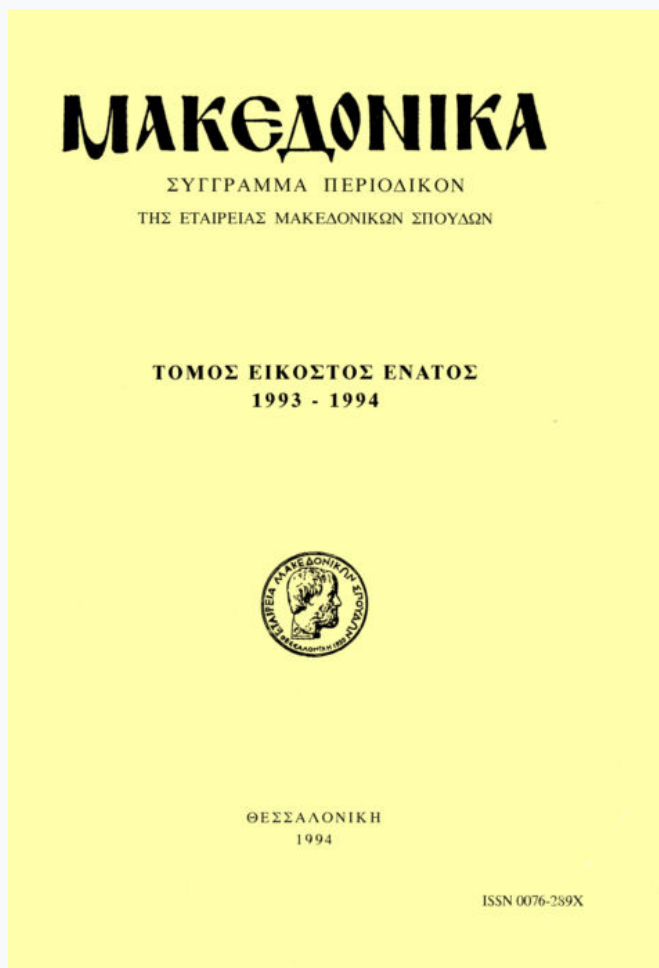

Μακεδονικά

Τόμ. 29, Αρ. 1 (1994)

Αθανασίου Καραθανάση - Αρχιμ. Γεωργίου Τριανταφυλλίδη, Η Επισκοπική Σύνοδος της Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης (19ος-20ός αιώνας)

Γεώργιος Κ. Μύαρης

doi: [10.12681/makedonika.209](https://doi.org/10.12681/makedonika.209)

Copyright © 2014, Γεώργιος Κ. Μύαρης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μύαρης Γ. Κ. (1994). Αθανασίου Καραθανάση - Αρχιμ. Γεωργίου Τριανταφυλλίδη, Η Επισκοπική Σύνοδος της Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης (19ος-20ός αιώνας). *Μακεδονικά*, 29(1), 410-412.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.209>

γκροσλαβικών πόλεων και να αποτελέσουν την αστική τους τάξη. Εξάλλου, αξιολόγη ήταν η συμβολή των παραπάνω παροίκων στην πολιτική, στην πολιτιστική και στην πνευματική ζωή, όχι μόνο των γιουγκοσλαβικών περιοχών, αλλά και των άλλων επαρχιών της βορειοδυτικής Βαλκανικής.

Το έργο αποτελεί σημαντική συμβολή στη δραστηριότητα, αλλά και στη βιβλιογραφία του Ελληνισμού της Διασποράς.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΠΟΥΛΙΔΗΣ

Αθανασίου Καραθανάση - Αρχιμ. Γεωργίου Τριανταφυλλίδη, *Η Επισκοπική Σύνοδος της Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης (19ος-20ός αιώνας)*, Θεσσαλονίκη 1994, σελ. 140. (Δημοσιεύματα της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, Μακεδονική Βιβλιοθήκη, αρ. 80).

Στο δημιουργικό πλαίσιο προσέγγισης της ιστορίας της Ορθόδοξης Εκκλησίας, αυτού του συνθέτου φαινομένου που αποτελεί οργανικό στοιχείο της ελληνικής ιστορίας και παράδοσης, εγγράφεται η σημαντική αυτή μελέτη για την Επισκοπική Σύνοδο της Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης (Ε.Σ.). Πρόκειται για επιστημονικό έργο που στηρίζεται στις ιστορικές πραγματικότητες και αξιοποιεί τη λογική της ιστορίας. Κυκλοφόρησε λίγο πριν από την εκπνοή του 1994 ως ογδοηκοστό δημοσίευμα της Μακεδονικής Βιβλιοθήκης της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών και είναι καρπός της συνεργασίας του καθηγητή Ιστορίας του Ελληνισμού στη Θεολογική Σχολή του Α.Π.Θ. κ. Αθανασίου Ε. Καραθανάση και του Αρχιμανδρίτη κ. Γεωργίου Τριανταφυλλίδη, ο οποίος διέσωσε τον Κώδικα των Πρακτικών της Ε.Σ. της Θεσσαλονίκης. Αυτά αφορούν την τελευταία περίοδο σύγκλησής της μεταξύ των ετών 1891-1924 επί των μητροπολιτών Σωφρονίου, Αθανασίου, Αλεξάνδρου, Ιωακείμ, Γενναδίου.

Ο Κώδικας είναι ο μοναδικός σωζόμενος, αφού τα πρακτικά των προηγούμενων συνόδων κάηκαν στην πυρκαγιά της 22ας Αυγούστου 1890. Το περιεχόμενο του φωτίζει ορισμένες πτυχές από τη λειτουργία ενός μακρόβιου θεσμού της Ορθόδοξης Εκκλησίας, της Ε.Σ. της Μητροπόλεως της Θεσσαλονίκης που διήρκεσε από τον 6ο αιώνα ως το 1924 (τυπική κατάργηση από την πατριαρχική πράξη της 28ης Οκτωβρίου). Ο συγκεκριμένος Κώδικας έχει, επομένως, μεγάλη σημασία ως ιστορική πηγή, την οποία και αναδεικνύει η διάρθρωση της μελέτης. Είναι, εξάλλου, δεδομένη η ενεργός τοποθέτηση της Ε.Σ. στις εθνολογικές και κοινωνικές ζημιώσεις στους κόλπους του χειμαζόμενου μακεδονικού Ελληνισμού και του λοιπού ορθόδοξου κόσμου, υποκείμενη στην εποπτεία πάντοτε του Οικουμενικού Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης.

Η κρίσιμη για την τουρκοκρατούμενη Μακεδονία και όλη την Ελλάδα περίοδος του Μακεδονικού Αγώνα, της Απελευθέρωσης, του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και της Προσωρινής Κυβέρνησης —Εθνικής Άμυνας— Ελευθερίου Βενιζέλου, της Μικρασιατικής Καταστροφής με τα επακόλουθά της, αντανακλάται στα έγγραφα και τα πρακτικά της Ε.Σ. (μέχρι την απελευθέρωση στα 1912 με ελλειπτικό τρόπο λόγω της τουρκικής κυριαρχίας). Ο αναγνώστης έχει τη δυνατότητα, συνδυάζοντας τις γνώσεις από άλλες πηγές της νεότερης και σύγχρονης ιστορίας της Μακεδονίας να κατανοήσει τη δεινή θέση και το συνεχή αγώνα της Ε.Σ., η οποία ως όργανο με εκκλησιαστικές και

κοινωνικές αρμοδιότητες είχε να αντιμετωπίσει προβλήματα της διοίκησης της Εκκλησίας και των κοινοτήτων (σχέσεις και τριβές μητροπολιτών, επισκόπων, λαϊκών), της παιδείας, της εθνολογικής σύνθεσης και των ξένων προπαγανδιστικών πρωτοβουλιών στη Θεσσαλονίκη και την ευρύτερη Μακεδονία, της διαδοχικής εγκατάστασης προσφύγων από την Ανατολική Θράκη, τη Ρωμυλία και τη Μ. Ασία.

Μετά τον κατατοπιστικό Πρόλογο (σσ. 9-11) ακολουθεί η εμπειροστατωμένη Εισαγωγή («Γενικά για την Επισκοπική σύνοδο της Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης», σσ. 13-18) με την αναγκαία βιβλιογραφία. Παρουσιάζονται στοιχεία για τη σύνθεση και τις αρμοδιότητες της Ε.Σ., όπως και οι μεταβολές αυτών από τον 6ο αιώνα μέχρι το 1924, οπότε συνέβη η κατάργησή της —και όχι η, κατά τους συγγραφείς, αναγκαία ενίσχυσή της στις νέες συνθήκες της εκκλησιαστικής και πολιτικής διοίκησης (σ. 17). Διατυπώνεται, μάλιστα, πρόταση επαναλειτουργίας του θεσμού στα βασικά γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας (σ. 18). Εκτός αυτών, ένα αξιοσημείωτο γεγονός είναι η εκλογή του μητροπολίτη Θεσσαλονίκης στην περίοδο ακμής του θεσμού (13ος-14ος αι.) από τη Σύνοδο με τη συμμετοχή εκπροσώπων του κλήρου και του λαού.

Στο Κεφάλαιο Α' (σσ. 19-54) εκτίθενται οι «Δραστηριότητες της Επισκοπικής Συνόδου της Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης» από το 1891 ως το 1924, με την απαραίτητη βιβλιογραφική τεκμηρίωση. Οι δυσκολίες στην ταξινόμηση του πολυσήμαντου ιστορικού υλικού ξεπερνούνται με τη διάκριση σε ένδεκα ενότητες:

1. Διοίκηση — θέματα διοικητικής οργάνωσης, μόρφωσης του κλήρου, διοικητικές κρίσεις μεταξύ επισκόπων και κοινοτήτων, κρίση της Ε.Σ. στα 1895, το εκκλησιαστικό ζήτημα στη Δοϊράνη εξαιτίας των Βουλγάρων.

2. Εθνικά θέματα — ξένες προπαγάνδες — συζητήσεις και αποφάσεις της Ε.Σ. μέσα στις δραματικές συνθήκες των τελευταίων δεκαετιών της τουρκικής κατοχής στη Μακεδονία για την αντιμετώπιση της βουλγαρικής εκκλησιαστικής και εθνικιστικής δράσης, αλλά και αυτής των Ουνιτών, των Σέρβων, των Προβυτεριανών. Ίσως είναι μεθοδολογικά χρήσιμη η προσθήκη «Γεγονότα μετά την απελευθέρωση» στον τίτλο, για να ενταχθούν ομαλά οι αποφάσεις μετά τη δολοφονία του βασιλιά Γεώργιου Α' (1913), για την προβληματική σχέση ορισμένων μητροπολιτών της Μακεδονίας προς την Προσωρινή κυβέρνηση του Βενιζέλου (αυτή με διάταγμα συγκρότησε το Εκκλησιαστικό Αρχιερατικό Συμβούλιο, ακολούθησε η αναστολή των εργασιών της Ε.Σ. στα 1917-1922), για τα σχετικά με τους πρόσφυγες γεγονότα.

3. Παιδεία — οι προσπάθειες της Ε.Σ. για την οργάνωση και προαγωγή της στοιχειώδους και της ιερατικής εκπαίδευσης παρά την έλλειψη χρημάτων, καταρτισμένου διδακτικού προσωπικού και σύμπνοιας με τους δημογέροντες, ιδίως στις επαρχίες Κίτρους, Πέτρας, Καμπανίας και στη δοκιμαζόμενη από τη βουλγαρική διείσδυση επαρχία της Πολυανής.

4. Ποιμαντική διακονία — αποφάσεις και κανονισμοί για τα προβλήματα της μηνείας, που επιδρούσαν στο γάμο και στην οικογενειακή ζωή των χριστιανών. Προώθηση προσφορών σε αγαθοεργίες και προσλήψεις ιεροκρητών.

5. Κοινωνική κατάσταση — ερμηνείες για την άμβλυση των ηθικών αξιών, την προβληματική ανταπόκριση στα οικογενειακά καθήκοντα και σχετικές αποφάσεις.

6. Δημογραφία — στατιστικά στοιχεία μεταξύ 1891-1892 για τη σύνθεση του πληθυσμού των ορθοδόξων και των αλλοδόξων οικογενειών στις επαρχίες της Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, διαφωτιστικά για τις επαρχίες Κίτρους, Καμπανίας, Πέτρας, Πολυανής, Αρδαμερίου.

7. Μονές – στοιχεία για τη λειτουργία 11 μονών στα όρια της Μητρόπολης της Θεσσαλονίκης, για την ενίσχυση των ιερατικών σχολών από τα εισοδήματά τους, για τα προβλήματα της μονής Αγίου Αθανασίου Σφήνισσας.

8. Το ζήτημα των Νέων Χωρών – απεικονίσεις της ρευστότητας στο διοικητικό καθεστώς των απελευθερωμένων περιοχών στα έτη 1912-1913, διατήρηση της υπαγωγής στο Πατριαρχείο ή χειραφέτηση και προσάρτηση στην Εκκλησία της Ελλάδας, διαφωνίες και προβλήματα με την Προσωρινή Κυβέρνηση στη Θεσσαλονίκη.

9. Οικονομία – αναφορές και συζητήσεις για την οικονομική κατάσταση των επαρχιών, των κοινοτικών και σχολικών πόρων, όπως και για την καταγραφή της εκκλησιαστικής περιουσίας.

10. Οικονομική κατάσταση των ιερέων – συνεχή διαβήματα από το 1913 ως το 1923 για τη βελτίωση της οικονομικής θέσης των κληρικών.

11. Επιστημονική δραστηριότητα – οι αποφάσεις για την έκδοση του επιστημονικού περιοδικού της Μητρόπολης «Γρηγόριος ο Παλαμάς» στα 1917.

Στο Κεφάλαιο Β' (σσ. 55-70) παρατίθενται περιλήψεις των πράξεων της Ε.Σ. Με αυτό τον τρόπο αποδίδεται το κλίμα των εργασιών της Συνόδου. Στο Κεφάλαιο Γ' με τίτλο «Κωδικολογικά» (σσ. 71-72), παρουσιάζονται, χωρίς λεπτομερή περιγραφή, στοιχεία για τη συγκρότηση του Κώδικα των Πρακτικών από τις συνεδρίες της Ε.Σ., συγκείμενου από 286 φύλλα. Εντοπίζονται τα χάσματα στη σύγκληση των συνεδριάσεων της Ε.Σ. και οι περίπου 24 διαφορετικοί γραφικοί χαρακτήρες όσων κατέγραψαν το υλικό, όπως και η απώλεια ορισμένων φύλλων του Κώδικα.

Επιπλέον, αιτιολογείται η επιλεκτική δημοσίευση 14 μόνο κειμένων —«πρωτογενείς ειδήσεις»— που άπτονται εθνικών, εκκλησιαστικών, πολιτικών, εκπαιδευτικών ζητημάτων της Μητρόπολης Θεσσαλονίκης και της ευρύτερης μακεδονικής περιοχής. Τα κείμενα αυτά εκδίδονται στο Παράρτημα (σσ. 73-127) με την ακόλουθη σειρά: 22-23-29 Μαρτίου 1891, 14 Ιουνίου 1902, 11 Οκτωβρίου 1901, 14-26 Φεβρουαρίου 1904, 14 Νοεμβρίου 1904, 27 Οκτωβρίου 1911, 8-30 Μαρτίου 1913, 27 (= έγγραφα 12 και 13) και 28 Φεβρουαρίου 1917 (Υπόμνημα της Ε.Σ. προς τον Ελ. Βενιζέλο περί Συγκλήσεως της Ιεραρχίας). Ακολουθεί η εκτενής περιήληψη της μελέτης στη γαλλική γλώσσα (σσ. 129-131), η Κυριότερη Βιβλιογραφία (σσ. 133-134) και το Ευρετήριο ονομάτων (σσ. 135-140).

Στην έκδοση συναντώνται διάσπαρτες ενδιαφέρουσες αναφορές στην ιστορία θεσμών της Εκκλησίας, της εκπαίδευσης, της κοινωνίας, οι οποίοι συνέβαλαν στη διαμόρφωση της κοινωνικής ζωής όχι μόνο στη Θεσσαλονίκη αλλά και σε γειτονικές περιοχές, που σήμερα περιλαμβάνονται στα γεωγραφικά όρια της Ημαθίας, της Πέλλας, της Χαλκιδικής, της Πιερίας. Ίσως αυτό αποτελέσει την αιτία για μια επόμενη συνολική έκδοση του Κώδικα, την οποία εμπόδισαν λόγοι τεχνικοί και οικονομικοί, και στην οποία θα πρέπει να περιέχεται ένας χάρτης των επαρχιών της Μητρόπολης της Θεσσαλονίκης. Αναμφισβήτητη η εργασία του καθηγητή κ. Αθ. Ε. Καραθανάση και του Αρχιμ. κ. Γεωργίου Τριανταφυλλίδη αποτελεί συνεισφορά στην ιστορική επιστήμη για την ορθή και νηφάλια προσέγγιση του ιστορικού παρελθόντος.